

Mezhepler ve namazda kıraat

Abdullah Bey: “Ben Hanefî mezhebine mensubum. Fakat farz namazlarda Şâfiî’ye ittibâen imamın arkasında Fâtihâyı okuyorum. Bunun bir mahzuru veya fazileti var mı?”

Cenâb-ı Hakkın emirleri iki türlüdür: 1- Kesin emirleri, 2- Bize tercih hakkı veren emirleri.

Allah’ın kesin emirlerini yerine getirmemiz farzdır. Yapmadığımızda azap vardır. Bize tercih hakkı veren emirleri ise sünnet-i müekkede, sünnet-i gayr-i müekkede, mendup, müstehap, nâfile, mubah gibi derecelere ayrılmıştır. Allah’ın, böyle tercihimize imkân veren emirlerini, derecesine göre yerine getirmemiz de önem arz eder. Fakat yapmadığımızda azap yoktur.

Allah’ın farz olan emirleri ile sâir emirlerindeki öncelik derecelerini ancak Peygamber Efendimiz’in (asm) hayatından bulup çıkarabiliriz. Bunun için de Peygamber Efendimiz’in (asm) hayatını amel bakımından büyük bir duyarlılıkla incelememiz gerekir. İşte mezhepler bizim yerimize bunu yapmışlar; Peygamber Efendimizin (asm) yaşadığı hayatı ve amellerini büyük bir titizlikle ele almışlar, incelemişler, tasnif etmişler; içinden Allah’ın kesin emirleri olan farzlar ile vâcipleri ve sünnetleri bulup çıkarmışlar; bize yaşanır bir İslâmiyet bırakmışlardır. Bu bakımdan, mezhepler bizim için büyük bir kolaylık unsuru ve rahmet vesîlesi olmuştur. Biz, doğuştan kendimizi içinde bulduğumuz bu yaşanır dîn için, bugün, mezhep imamlarına ancak duâ borçluyuz.

Öyleyse, amel mezheplerini, kökü bin dört yüz sene öncesine dayanan birer “fıkıh enstitüsü” bilmeliyiz. Bu enstitülerden birisine tâbi olmayı da “zorunluluk” saymalıyız. Çünkü dîni başka türlü doğru yaşamamıza imkân yoktur. Çünkü dînimizin öz kaynakları olan âyetler ve hadisler üzerinde “amel” hususunda en fazla alın teri harcayan ve titiz çalışmalar yürüten kurumlar, amel mezhepleridirler.

Bizim bugün, amellerimizdeki farzları, vâcipleri, sünnetleri yerli yerine oturtmamız ve doğru amel yapmamız mezheplerin bu titiz çalışmaları ile mümkün olmuştur. Mezheplerin titiz çalışmalarını görmezden gelerek, Peygamber Efendimiz’in (asm) yaşadığı İslâmiyet’e bin dört yüz sene sonra bugün, biz ulaşmaya kalksaydık, doğru

İslâmiyet’i bulamazdık. Çünkü ulaşamazdık. Ulaşsaydık da amel etmeye dönük doğru bir tasnif yapamazdık. Hepsini yaşamaya kalktığımızda ise, altından kalkamazdık! Şu halde, İslâm dînini doğru yaşamak için amel mezheplerinden birine bağlanmamız şarttır. Mezhebe bağlılık ise “tam” olmalıdır. Biraz ötekinden, biraz berikinden mantığı ile “doğru amel”i bulamayız. Zarûret varsa her mezhepten yararlanmamız mümkündür. Ancak zarûret yoksa, bir mezhebe bağlanmalı, o mezhebin hükümleri ile amel etmeli ve bununla yetinmeliyiz. İmama uyan birisinin Fâtiha sûresini okuması hususunda bağlı bulunduğumuz mezhebin hükmü, görüşü ve içtihadı ne ise, bizim bununla amel etmemiz gerekir ve azimet olarak bize bu yeterlidir.

Peygamber Efendimiz (asm) bir hadislerinde; “İmamı olan kişi için, imamının kıraati kendisinin de kıraatidir”¹ buyurmuş; bir diğer hadislerinde ise; “Fâtihat’ül-Kitâbı okumayan kimsenin namazı olmaz”² buyurmuşlardır. Fıkıhta ileri derecede ilim sahibi olan Hazret-i Ali, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes’ût, Abdullah b. Ömer (ra) başta olmak üzere, seksen kadar sahabe de imama uyan kimsenin Fâtihâ okumasını menetmişlerdir.

Bu deliller ile sahabe uygulamalarını nazar-ı îtibâra alan mezhepler, Fâtihâ’nın namazda okunmasının vâcip veya farz oluşunda aynı görüşteler; imama uyan kişinin kıraatinin imamın kıraati olmasında da aynı görüşteler; fakat teferrûâtta içtihat farklılıkları söz konusudur.

Hanefî mezhebi, cemaati bir şahıs sayarak³, “sesli, sessiz” bütün namazlarda, imama uyan kimsenin kıraatinin imam tarafından üstlenildiğine hükmetmiştir. Bu mezhebe göre, imamın arkasında Fâtiha okumak tahrîmen mekruhtur; susmak vâciptir. Çünkü bu konuda hadis ve sahabe uygulaması vardır. Delil güçlüdür.

Mâlikî mezhebi, sessiz kıraatte bulunulan namazlarda imamın peşi sıra Fâtiha okumayı mendup; sesli kıraatli namazlarda mekruh saymıştır. Yine yukarıdaki deliller esas alınmıştır.

Hanbelî mezhebi, sessiz kıraatli namazlarda imamın peşi sıra okumayı müstehap; sesli kıraatli namazlarda mekruh görmüştür. Yukarıdaki deliller burada da esas alınmış; orta yol bulunmaya çalışılmıştır.

Şâfiî mezhebine gelince; namazdaki kıraate yukarıdaki delillerden ikincisi açısından bakılmış; esas olanın Fâtihâ okumak olduğuna; Fâtihânın bir kısmı veya tamamı okunduktan sonra imama uyan kimsenin kıraatini ise, imamın üstleneceğine hükmedilmiştir. Bu durumda bu mezhepte imamın ardı sıra Fâtiha okumak farzdır. Ancak imama geç uyan kimse, yukarıdaki diğer delillere dayanılarak Fâtihâ okumaktan muaf tutulmuştur. İmam-ı Şâfiî’nin içtihadı da böyledir.

Hiçbir içtihad dünyevî değil, siyâsî değil, ârızî değil, yüzeysel değil, zâhirî değildir.

Hepsi de Peygamber Efendimizin (asm) hadîsleri ve sahabe uygulamaları esas alınarak elde edilmiş detaylardır. Her birisinin farklı bir mîzâca veya tabîata hitap etmesi, içtihad farklılıklarının hikmetlerindendir. Hepsi sırât-ı müstakîmdedir, hepsi uhrevîdir, hepsi dînîdir, hepsinde Allah rızâsı esastır, hepsinde vahyi en iyi bir tarzda anlamak ve uygulamak gayreti ve himmeti vardır, hepsi ayn-ı haktır, hepsi mahz-ı hikmettir; hepsi başımızın tâcıdır!

Ancak hepsini birden veya bir anda uygulamak şansımız olmadığı gibi, buna ihtiyaç da yoktur. Bu konuda tartışmaya da gerek yoktur. Çünkü bu bir ilmî içtihattır. Bu konuda özel merakı bulunanlar, saygıda kusur ederlerse hadlerini aşmış olurlar. Çünkü ilme ve içtihadta ancak saygı gösterilir. “Hak bir olur; neden dört farklı hüküm var?” gibi cerbezeler içtihadta geçersizdir. Çünkü evrensel bir dinde, detayda farklılıklar olmalıdır. Cihanşümul bir dîn farklı mîzaçlara ve tabîatlara hitap edebilmelidir. Umûmu kucaklayabilmelidir. Herkese rahmet olabilmelidir. Söz gelişi, hiç namaz kılmasını bilmeyen bir kimsenin, imama uyduğu anda namazının sahih olmasını yukarıdaki içtihad farklılıklarından çıkarmak mümkündür. Bununla berâber Allah’ın dergâhında bizzat derdini söylemek isteyen birisi için de yukarıdaki satır aralarında çözüm bulunabilmektedir.

Esas olan, hangi mezhepte isek, bulunduğumuz mezhebin içtihadı ile amel etmektir. Farklı içtihatlardan ihtiyaca binâen yararlanmak mümkün olsa da, keyfilikle hareket etmek câiz değildir.

Dipnot:

- 1- İbn-i Mâce, İkâmet, 13;
- 2- İbn-i Mâce, İkâme, 11; Tirmizî, Mevâkît, 69;
- 3- Sözler, s. 448.